

ציר כיסופים

שיעור ליום גוש קטיף בנושא געגוע

השיעור מיועד לתלמידי תיכון

תמצית השיעור:

שיעור זה יעסוק בגעגוע לגוש קטיף דרך מפגש של התלמידים עם הגעגוע האישי שלהם ודרך לימוד הסיפור "הלב והמעייך" של רבי נחמן מברסלב.

פתיחה:

היכרות עם המושג "ציר כיסופים" מן הפן הפיזי ומן הפן המטפורי מן הפן הפיזי נשאל את התלמידים מה הם יודעים על גוש קטיף - היכן היה מיקומו הגיאוגרפי? מי גר בגוש? מתי היה הפינוי? נראה במפה היכן היו גוש קטיף וציר כיסופים.

(ציר כיסופים היה הכינוי לכביש שחיבר בין יישובי גוש קטיף שבשטח רצועת עזה לבין השטחים שבתוך הקו הירוק, שם הציר הוא בעקבות קיבוץ כיסופים הסמוך).

בשלב זה נוסף על המידע שנתקבל מהתלמידים, ונספר בקצרה על גוש קטיף:

ההתיישבות בגוש קטיף החלה בשנת 1970 לאחר שממשלת ישראל החליטה על הקמת היאחזויות נח"ל ברצועת עזה - היא גוש קטיף. בעקבות החלטה זו קמו במהלך השנים 21 יישובים, שבהם חיו קהילות מגוונות, נוצרו חיי תורה ותרבות עשירים, נבנו מוסדות חינוכיים וישיבות, ופותחה חקלאות המיוחדת לחבל ארץ זה. עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה סבלו תושבי הגוש מהתקפות טרור חוזרות ונשנות בגלים ובאופנים שונים, ונמשכו שנים רבות. בשנת 2003 החל ראש הממשלה דאז, אריאל שרון, להניע את תוכנית ההתנתקות, שמטרתה הייתה יציאה חד-צדדית של תושבי הגוש מרצועת עזה. התוכנית קודמה בממשלה על אף ההתנגדות לה הן מקרב העם הן מקרב מצביעי מפלגת הליכוד, וב-15 באוגוסט 2005 החל הפינוי מגוש קטיף; במהלכו פונו מבתיהם כ-8,600 אנשים.

מן הפן המטפורי- נראה קטע קצר מסרטון המתאר מפגש של נוער גוש קטיף במחסום כיסופים עשור לאחר ההתנתקות. [נצפה בסרטון מדקה 07:5 עד סופו] לצפיה לחץ כאן.

לאחר הצפייה נבקש מהתלמידים להשיב על שאלות אלה:

- מה מרגישים הנערים והנערות שבגרו, כלפי גוש קטיף?

- מדוע הם נשבעים לגוש?

- מה הם מספרים לילדיהם על הגוש, ומדוע, לדעתכם, בחרו לספר דברים אלה דווקא?

הנערים והנערות שבגרו, נפגשים בציר כיסופים, הנקודה הכי קרובה שאליה ניתן להגיע היום. מלבד המשמעות הפיזית יש לשם המקום גם משמעות מטפורית. כיסופים= געגועים. הכיסופים לגוש, הזיכרונות והגעגועים הם הדברים העיקריים שנותרו לתושבי הגוש מאז הפינוי.

מה זה געגוע?

נבקש מהתלמידים לחשוב על דבר מה שהם מתגעגעים אליו.

אפשרות ראשונה - נמתח ציר דמיוני בכיתה, ציר של געגועים, ונבקש מהתלמידים לדמיין בקצה אחד של הציר את הדבר שאליו הם מתגעגעים (אדם, מקום, תקופה, בעל חיים, חוויה, תחושה ועוד), ולאחר מכן נבקשם לבחור את מקום הקצה השני של הציר ולעמוד שם. כלומר עליהם להחליט כמה קרוב לקצה הראשון או כמה רחוק ממנו הם רוצים לעמוד. נשאל תלמידים שעמדו במרחקים שונים מן הקצה הראשון, מדוע עמדו היכן שעמדו, ומתוך כך נדון בנושא הגעגוע.

אפשרות שניה - נפזר בכיתה קלפים (קלפים טיפוליים/תמונות/איורים) ונבקש מהתלמידים לבחור קלף המשקף את הדבר שאליו הם מתגעגעים. מתוך כך נדון על געגוע.

דיון:

- איך מרגישים כשמתגעגעים?

- מה הגעגוע מאפשר לנו?

- האם אנו תמיד רוצים להתגעגע?

- איך מרגישים כשקרובים מאוד למושא הגעגוע ואיך מרגישים כשרחוקים ממנו?

(מתוך כך נגיע לדיון על הטוב ועל הרע שבגעגוע, על הכאב היום יומי בד בבד עם תחושת הקרבה למושא הגעגוע ועם הרצון להתרחק בתקווה שהזמן יירפא וירכך את הכאב)

"הלב והמעיון": נלמד את הסיפור של רבי נחמן מברסלב (ראו נספח א) (לקריאה נוספת על הסיפור) נפתח בהקדמה קצרה על רבי נחמן ו"סיפורי מעשיות", ולאחר מכן נפנה ללימוד הסיפור בקבוצות קטנות. - הקדמה: רבי נחמן מברסלב חי לפני כמאתיים שנה במזרח אירופה, היום אוקראינה, והיה מייסד חסידות ברסלב ומורה הרוחני. סיפורי מעשיות הם קובץ סיפורים בסגנון אגדות עם שסיפר רבי נחמן לתלמידיו, ותלמידו, רבי נתן, רשםם והוציאם לאור. הסיפורים מלאים בדימויים, במסרים ובהגות קבלית. רבי נחמן עצמו ייחס לעצם שמיעת הסיפורים סגולות רוחניות. (לקריאה נוספת)

דף לימוד

בשלב ראשון יקראו התלמידים את הסיפור, ויענו על שאלות הבנה. בשלב שני יוזמנו התלמידים להעמקה בסיפור באמצעות עבודה יצירתית [יש להביא דפים וצבעים לחלק זה בשיעור].

- איסוף: נאסוף את האיורים ואת הטקסטים מהתלמידים שרוצים לשתף, ונציג/נקריא אותם לכיתה. לאחר מכן נשוחח על המחשבות שעלו בעניין הגעגוע, ונדון במשמעות של המרחק התמידי שקיים בין הלב ובין המעיין.

- לסיכום הלימוד ניתן לקרוא את דבריה של רבקה מרים על געגועים כמצב קיומי באדם מצב שיוצר תנועה.

בקשר לגעגוע אני יכולה לומר כמה דברים: הגעגוע הוא אולי הנוכחות העזה ביותר בעולם. הוא זה שגורם לאהבה ולמלחמה, לבנייה ולחורבן. הוא - בצד הפחד, שבגלוי או בסמוי מהווה בן לוויה שלו - מתדלק את התנועה שלנו. "געגוע" היא מילה משונה בעברית, שנשמעת כמו געגוע של ברווז - שגם בו, כמובן, יש געגועים - אבל היא יכולה גם להוות צירוף של השאיפה החוזרת לגעת: גע, גע, גע-גע... מפני שבעצם בואנו לתוך העולם נותקנו ממשוהו, שהוא לא רק חבל הטבור. במהלך כל החיים שלנו כאן, עלי אדמות, אנחנו נידונים להיות שבר, שבר שכמה אל השלם בלי שיש לו אפשרות לחזור אליו (רבקה מרים, מתוך אתר בית אביחי).

● למה מתגעגעים תושבי גוש קטיף?

- נפזר בכיתה טקסטים בדבר הגעגועים לגוש קטיף שנכתבו ונוצרו בשנים שלאחר הפינוי (ראו נספח ב). נבקש מהתלמידים להסתובב בכיתה, לקרוא את המקורות השונים, ולנסות להבין למה מתגעגעים תושבי גוש קטיף המפונים. נבקש מהתלמידים לבחור געגוע שנגע בהם/ עניין אותם/ הזדהו איתו באופן כלשהו, ולהישאר לעמוד לידו.
- נעבור על התמונות והטקסטים ונרכז את הגעגועים השונים של תושבי הגוש. בתוך שיתוף התלמידים שנעמדו ליד אותו קטע. נשאל את התלמידים מהו הגעגוע שעולה מן הקטע שלידו נעמדו; מה גרם להם לעצור דווקא לידו; ונסיים בשאלה כללית: למה מתגעגעים אנשי גוש קטיף.

סיכום ואפשרויות לשאלות הפנמה:

- דיברנו על געגועים כמצב קיומי, ככוח מניע בעולם, ודיברנו על הגעגוע של אנשי גוש קטיף לביתם, לעולם שהיה, לזיכרונות הילדות, למרקם האנושי, למקום ולנופים.
- האם כל געגוע הוא בהכרח געגוע שיש בו מרחק שאי אפשר לצמצם אותו, כמו בסיפור "הלב והמעייין"? על פי מה שקראנו וראינו, האם אנשי הגוש מקווים לפתור את הגעגוע הזה?
- על פי מה שקראנו ראינו, איך מתמודדים אנשי גוש קטיף עם הגעגועים? האם אתם יכולים ללמוד מזה משהו על ההתמודדות שלכם עם געגועים?
- לעיתים יישאר הגעגוע לתמיד, ולא יתאפשר מפגש (כמו בסיפור "הלב והמעייין"). מה אם כן נותן הגעגוע? האם גם לכאב שבגעגוע יש תפקיד כמצב זה?

נספח א: הלב והמעיון

רבי נחמן מברסלב (מתוך מעשה משבעת הקבצנים)
ויש הר, ועל ההר עומדת אבן, ומן האבן נובע מעיון.
וכל דבר יש לו לב, וגם העולם בכללו יש לו לב. [...] וההר עם האבן והמעיון הנ"ל עומד בקצה אחד של העולם, והלב של העולם עומד בקצה אחר של העולם. וזה הלב הנ"ל עומד כנגד המעיון הנ"ל, ונכסף ומשתוקק תמיד מאוד מאוד לבוא אל המעיון בהשתוקקות גדולה מאוד מאוד, וצועק מאוד לבוא אל אותו המעיון. וגם המעיון משתוקק אליו.
וזה הלב יש לו שני דברים המחלישים אותו: אחד - השמש רודפת אחריו ושורפת אותו, כי רצונו הוא ללכת ולהתקרב אל המעיון; שני - מרוב ההשתוקקות והגעגועים שהלב מתגעגע ונכסף תמיד, ומשתוקק מאוד עד כלות הנפש אל אותו המעיון, הוא צועק מאוד. [...]
ומאחר שהוא מתגעגע אליו כל כך, מדוע לא הולך הלב אל המעיון?
כי אם ילך ויתקרב אל ההר, אזי לא יראה את השיפוע של ההר ולא יוכל לראות את המעיון. ואם לא יסתכל על המעיון, תצא נפשו, כי עיקר חיותו הוא מן המעיון. וכשעומד כנגד ההר, הוא רואה את ראש השיפוע של ההר ששם נמצא המעיון, אבל מיד כשילך ויתקרב אל ההר, ייעלם מעיניו ראש השיפוע, ולא יוכל לראות את המעיון, ואזי תצא נפשו, חס ושלוש. ואם היה הלב מסתלק מן העולם, חס ושלוש, יתבטל כל העולם כולו. כי הלב הוא מקור החיות של כל דבר, ובוודאי אין קיום בלי לב. ועל כן אינו יכול ללכת אל המעיון, אלא רק עומד כנגדו ומתגעגע וצועק כנ"ל.
וזה המעיון אין לו זמן, כי אינו בתוך הזמן כלל. ועיקר מקור הזמן של המעיון הוא רק על ידי שהלב נותן לו במתנה יום אחד. וכשהיום ייגמר, לא יהיה עוד זמן למעיון, והוא יסתלק מן העולם, חס ושלוש. ואזי יסתלק גם הלב מן העולם, חס ושלוש, ויתבטל כל העולם חס ושלוש. ואז, סמוך לגמר היום, מתחילים הלב והמעיון לברך זה את זה בברכת פרידה, ומתחילים לומר חידות ושירים נפלאים זה לזה באהבה רבה ובהשתוקקות גדולה מאוד מאוד. ואיש החסד האמיתי משגיח על כך. וכשמגיע היום לסופו, וכמעט שהוא נגמר ונפסק, אז איש החסד האמיתי נותן ללב במתנה יום אחד. והלב נותן את היום למעיון, ואז שוב יש זמן למעיון.

קריאה ראשונה:

1. מי הן ה"דמויות" המרכזיות בסיפור? והיכן הן נמצאות?
2. מה מרגישים הלב והמעיון זה כלפי זה?
3. מדוע הלב לא מתקרב למעיון?
4. מה יקרה אם הלב יסתלק מן העולם?
5. מה אין למעיון? וממי הוא מקבל את שחסר לו?
6. איירו את הסיפור. באיור התייחסו למקום שבו נמצא הלב ולמקום שבו נמצא המעיון. מה המרחק ביניהם? מה הם מרגישים זה כלפי זה? מה מקשה על הלב, ומה חסר למעיון?

קריאה שנייה:

1. בין הלב ובין המעיון ישנו פער תמידי שלא ניתן לצמצם אותו, מה לדעתכם המשמעות של המרחק התמידי הזה?
2. חשבו על משהו או על מישהו שאתם מתגעגעים אליו, ויש ביניכם מרחק. מה הסיפור מחדש ביחס למרחק הזה? ציירו, כתבו קטע קצר, או שתפו את חברי הקבוצה בתיאור החוויה של תחושת המרחק.

נספח ב: טקסטים ויצירות בנושא געגועים

כשאני מעלה את זיכרונות הילדות הראשונים שלי, אני רואה מרחבים של חול, גלים ושקט, שקט שנסוך על הכול. לקח לי הרבה שנים להבין שלא כולם זוכרים את תקופת הילדות שלהם כתקופה קסומה. טובה כן, אבל לא קסומה. מבחינתי, הילדות שלי הייתה לא פחות מקסם, מחלום. הדיונות שמקיפות את כל המושב, ואנחנו, חברת ילדים יחפים, לוקחים מכסים של פחים והולכים להתגלש בדיונות. אפילו בגן כשיצאנו לטיול, זה לא היה לפארק או לגן השעשועים - אלא לדיונות. מתגלגלים בחול החם ומגלגלים את צחוקנו באוויר (טל נוימן, מוסף שבת מקור ראשון, 10.8.14, מתוך: "9 שנים אחרי: זכרונות של ילדת גוש קטיף").

"למשפחה שלי היו חממות, ומאחוריהן היה שביל צר שאף אחד לא היה שם. הייתי הולך שם, קראתי לזה 'שדרת הדמיון'. הייתי עושה שם מה שאני רוצה, הייתי הולך, קופץ, מדבר עם עצמי. זה היה כמו בחלום", אומר שיר.

כולם אמרו שזה גן עדן, אבל אני לא הבנתי מה יש לנו. חשבתי שזה רגיל עד שבעצם יצאתי מהגוש. יש חברה חזקה, כולם מאוד ביחד. מאוד ברור שכולם חברים, וביישוב שאני נמצא בו היום, זה לא ככה. אתה גם נורא חופשי. אין כבישים. הייתי פשוט בשוק כשיצאתי מהגוש. בחודשים הראשונים לא העזתי לדרוך על כביש. אולי ידרסו אותי. בעיר אתה נועל את הדלת, הדלתות שלנו היו פתוחות כל הזמן. בגוש היו לי מלא חברים. אתה הולך למגרש ואתה יודע שיש עם מי לשחק. אתה לא מרגיש לבד. הכל היה מאוד חופשי (שיר לב רן, אתר 12.8.10, xrg, מתוך ריאיון: "גוש בגרון: חמש שנים להתנתקות מגוש קטיף").

בשנים הראשונות לרוב החברים היו חממות, ואנחנו, הילדים, היינו עובדים אצל הורינו. עגבניות,

בית כנסת גן אור, ענת יעקב (מתוך ארכיון קטיף)

מלפפונים, חסות, פרחים, מה לא. קיבלנו שקל לחצי דונם של עבודה. היינו קוטפים עגבניות ומלפפונים, ממיינים, מסדרים בארגזים, קוטמים פרחים שנבלו, מסייעים לאלה שלא. שקל לחצי דונם, וכמה שמחנו בשקל הזה. בהתחלה עבדנו לצד הפועלים הערבים, אחר-כך החלה האינתיפאדה, והערבים התחלפו במתנדבות, בבני ישיבה, באמריקאיות, בתאילנדים. לפעמים היינו עושות הפסקה ויוצאות מחוץ לחממה, פוגשות שם את ילדי השכנים. אז הצינורות היו נפתחים, ומלחמות מים החלו. לפעמים כשאני בשוק, ליד דוכן העגבניות, עולה איזה ריח, ריח של עגבניות אמיתיות, מהחממה. מבחינתי זה הריח של אבא שלי ושל הידיים שלו המחוספסות מעבודת אדמה והציפורניים שצבועות באיזו ירקרקות שלא עוברת גם במים וסבון. גם הריח לא היה עובר במים וסבון, ובעיניי זה אחד הריחות הטובים בעולם (טל נוימן, מוסף שבת מקור ראשון, 10.8.14, מתוך: "9 שנים אחרי: זכרונות של ילדת גוש קטיף").

צופים אל עבר הבית, צילום מתוך אתר 11.8.16, arg, "עצרת זיכרון לגוש קטיף: החלום לשוב הבית הלא נעלם. 11 שנים אחרי שנעקרו, התפרסו מאות ממפוני החבל בכמה נקודות לאורך גבול רצועת עזה שצופות לעבר המקומות בהם התגוררו והביעו געגועים".

ענת יעקב, תושבת גן אור והיום תושבת ניצן, לקחה את מסגרת הברזל המעוצבת שפיארה את ארון הקודש של גן אור, והפכה אותה למיצג העוסק בארונות הקודש שהיו בבתי הכנסת של גוש קטיף. עם פתיחת הדלתות מתגלות התוכניות של בתי הכנסת העתידיים שייבנו בעז"ה ביישובי גוש קטיף החדשים.

חלמתי חלום על בית/ בית עם חום ואהבה/ בית עם ניחוח בישולי שבת/ בית עם צחוק בריא, בית של חיים/ חלמתי חלום על בית/ בית ערום/ בית ללא רהיטים/ בית ללא שכנים, בית של בכי/ חלמתי חלום על בית/ של אבנים מפוזרות/ ללא קורת גג/ של אוויר מחניק של מוות/ חלמתי חלום על הבית שלי (חלום קטיף, נוער גוש קטיף).

בית יקר/ הלוואי שיכלתי עוד פעם/ לחיות חיי בתוכך/ לחוש ברגלי אדמתך/ לגעת בידי בקירותיך/ לראות כמו עיני מראך/ לשמוע באזני שתיקתך/ לנשום באפי אוירך/ לחבוק בחזקה קירותיך/ לנשק בערגה אדמתך/ לתת לסכר דמעוטי לפרוץ/ עת נפרדתי ממך (חלום קטיף, נוער גוש קטיף)

כשנסענו מהמלון/ לבקר בגן חיות/ המדריכה דיברה/ על בעלי קונכיות/ ואני רק חשבת/ בשקט, בלב/ כשהורסים להם ת'בית/ זה בטח כואב (יעל הרמתי, ילד כתום).

אני בדרך לתערוכת "חולמים בית" במושב יד בנימין, שם מתגוררים מפוני היישוב גני טל שמציינים היום שנתיים להתנתקות. [...] התערוכה "חולמים בית" מוצגת זו השנה השנייה. אני עושה סיבוב. כל משפחה הביאה משהו מהבית; משפחת טובי הביאה מדף מהמטבח (שני משמאל, מלמעלה). משפחת בן כנען הביאה חתיכת קסאם עם כיתוב "זה לא הקסאם שגירש אותנו". משפחת צוויג בנתה דגם של הבית שהיה לה. יש גם דגמים של הצרכנייה ובית הכנסת. בפניה תלויה הפרוכת מבית הכנסת, מולה עומד "האקליפטוס של גולדשמידט" בתוך עציץ. משפחה אחרת הביאה אדנית עם דוגמיות של כל סוגי הגידולים (דרור פויר, בין הקארווילה לטראסק, בתוך בלוג: החיים בהיר, לא מה שלא חשבת).

מוטי סנדר, [...] מנחה את הטקס שמתחיל בהדלקת נר זיכרון ולימוד משניות. [...] זה יותר ערב בנוסח 'חברים מספרים'; העלאת זיכרונות ופורקן רגשות. [...] אחריו מספר החקלאי חיים כביר בפשטות כובשת על כמה אהב את גידולי התבלינים שלו. מראים סרט: דחפור הורס מבנה. לא נעים להגיד אבל ראיתי כבר מלא כאלה. אחרי הסרט מסביר סנדר שזה לא סתם מבנה, זו הייתה המכולת של חזי ורותי וחנה ומוטי. ואברם! והיישוב כולו פוצח במחאות כפיים סוערות למכולתניק שלו. [...] חבר נוסף עולה לבמה ומספר איך אהב לעמוד עם החברים מתחת לעמוד החשמל אחרי תפילת ערב שבת ולנתח את השבוע שעבר, ואחר מספר על תפילות מנחה בין החממות, וסנדר מספר איך הוא ויהושע ואפי וציון ומוטי וישראל החליטו לעשות הליכה בים כל בוקר, וכמה כיף שזה היה, ואיך שמאז הגירוש הוא לא רואה את האנשים, רק במרפאה (דרור פויר, בין הקארווילה לטראסק, בתוך בלוג: החיים בהיר, לא מה שלא חשבת).

"הגעגע לגוש קטיף הוא יומיומי, הוא כואב מאוד. אני חולמת סיטואציות שלא קשורות בכלל לגוש קטיף, אבל הן מתרחשות שם. [למה לדעתך זה כל כך חי למרות שעברו 13 שנים?] כי היה כל כך טוב

לגור שם, והטוב היה לאורך תקופה ארוכה ומשמעותית, כי חברותי מפוזרות בכל הארץ, כי אמא שלי גרה בקראווילה, כי בעלי שגדל בקשת יכול להראות לילידים את הגן שלו ואת בית הספר שבו הוא למד, ואני לא יכולה [...] עדיין חסרה לי תחושת הבית (הדר מינץ לבית איובי, מתוך ריאיון באתר בשבע "אני רוצה את הבית שלי", עפרה לקס)

והים, הים שליווה כל רגע ורגע בחיינו, פס כחול בקו האופק, בחורף, בקיץ, ביום, בלילה ובכל בוקר להביט ולראות עד כמה כחול הכחול של הים. בחורף, אחרי סערות גדולות במיוחד, הים היה בגוון אפרפר וחום, וידענו שרק עוד יום-יומיים הוא יחזור לצבע המוכר, ולפעמים הוא היה תכלת חיוור, לפעמים טורקיז עז לפעמים כחול עמוק צלול, ואז ידענו שזה בדיוק הזמן ללכת לים. אני זוכרת את ימי שישי בתור ילדה, לובשים בגד ים, פירות בשקית ונוסעים עם אבא לים. בים פוגשים את כולם, כי מה אפשר לעשות ביום שישי אם לא לטבול בים? והמולה וקצף וגלים וגל קצת גדול מדי שנכנס לעיניים ושורף. ואז מגיעים הביתה, אמא בדיוק מסיימת לשטוף את הבית, ואנחנו מוציאים את הצינור ומנסים להסיר ממנו את החול והבוץ כדי לא ללכלך, אבל אמא שלי יודעת שזה אבוד מראש, ומהרגע שמסיימים לשטוף את הבית, לא יעברו רגעים ארוכים עד שהוא יתמלא בחול (טל נוימן, מוסף שבת מקור ראשון, 10.8.14, מתוך: "9 שנים אחרי: זכרונות של ילדת גוש קטיף").

יהודה נאומבורג מרגיש שלקחו לו מושג מאוד בסיסי של להתאהב במקום. "לא משנה לי בכלל אם יהיה לי בית של 500 מטר. בעיניי זו תמיד תהיה קופסה". רק למקום אחד הוא חולם לחזור, ברגע שצה"ל יכבוש מחדש את הרצועה. "אני חוזר לשם, לא משנה באיזה תנאי, עם האישה או בלי. חוזר לחצי דונם שהיה לנו ולא מטר ליד. לשם אני מתגעגע. אני רוצה את הבית שלי" (יהודה נאומבורג, מתוך ריאיון באתר בשבע "אני רוצה את הבית שלי", עפרה לקס).